

Bastarder, tyranner og rakkere på heden

– Om arbejdet med Nikolaj Arcel og Anders Thomas Jensens storfilm “Bastarden”

Af Caroline E. Larsen og Torben Egeberg

Kartoffeltyskere og konger. Bønder, rakkere og soldater. Fajance og fornemme retter. Heden og gamle kort. I foråret 2021 blev den ene af forfatterne til denne artikel, Caroline, kontaktet af Zentropa. Nogen kendte nogen, og så landede der en mail om noget med 1700-tallet, og om det var noget, hun kunne hjælpe med. En aftale kom i hus, og gennem museet kunne Caroline nu begynde at arbejde på et projekt, der viste sig at omhandle filmatiseringen af Ida Jessens roman “Kaptajnen og Ann Barbara” fra 2020. Arbejdstitlen var “Kongens Land”, og manuskriptet var skrevet af Nikolaj Arcel og Anders Thomas Jensen.

Konkret bestod museets arbejde i at læse manuskriptet igennem og komme med gode råd og idéer til at understøtte den historiske del. Både bog og film handler nemlig om den forholdsvis ukendte Ludvig von Kahlen, der i slutningen af 1700-tallet, som en af de første, drog ud på den jyske hede for at opdyrke den.

Som arbejdet skred frem, blev den anden forfatter af denne artikel, Torben, også en del af projektet. Torben var af helt andre årsager allerede i gang med at undersøge området omkring Kongenshus, det område von Kahlen dyrkede.

Sammen udarbejdede vi et kompendium til Zentropa og holdet bag filmen.

Denne artikel er et indblik i noget af det arbejde. Her præsenterer vi nogle af filmens hovedpersoner samt von Kahlens Kongenshus. Vi vil give en lille beskrivelse af, hvordan personerne og stederne er i filmen og eventuelt også i bogen. Men for ikke at røbe for meget, holder vi os til historien bag “Bastarden”.

Kaptajn Ludvig Kahlen

“Bastarden” handler om et af de første forsøg på at opdyrke den jyske hede. I hovedrollen som kaptajn Ludvig Kahlen ses Mads Mikkelsen. “Der er ikke meget skrevet om ham”, “han er nærmest ikke at finde i historien”, det var nogle af de påstande, vi blev mødt med i arbejdet med den historiske kaptajn. – Det er dog ikke helt rigtigt. Og så alligevel...

Mens langt de fleste danskere kender forfatteren og digteren Jeppe Aakjær, kom vi i vores arbejde også på fornavn med amatørhistorikeren Jeppe Aakjær.¹ Aakjær skrev i 1904-05 et indlæg i “Samlinger til Jydsk Historie og Topografi”: “Denne Mand, Kaptajn Ludewig von Kahlen – hvis Navn vel her for første Gang nævnes paa Tryk – fortjente visselig et Monument, om ikke for andet saa for sin enestaaende Energi.”² I “Bastarden” møder vi en vejrbitd militærmand, hvis liv i militæret har formet ham og hans sociale kompetencer. Måske ikke langt fra den historiske kaptajn Kahlen.

Ludvig von Kahlen blev født omkring 1700³ på eler ved Schloss Wotersen i Sachsen-Lauenburg øst for Hamburg. Von Kahlen fortæller selv, at han i sin ungdom erhvervede sig landøkonomisk indsigt,⁴ hvilket kommer ham til gode senere på Alheden. Det til trods at landskabet på hjemegnen ikke umiddelbart minder meget om den rå jyske hede.

Sin uddannelse kan han have erhvervet sig på godset Wotersen, hvor han også, som han fortæller, lærte geometri og landmåling.⁵ Hans far var, ifølge Jeppe Aakjær, forvalter samme sted.

Foto: Zentropa.

MADS MIKKELSEN
BASTARDEN

EN FILM AF NIKOLAJ ARCEL. MANUSKRIFT AF ANDERS THOMAS JENSEN & NIKOLAJ ARCEL

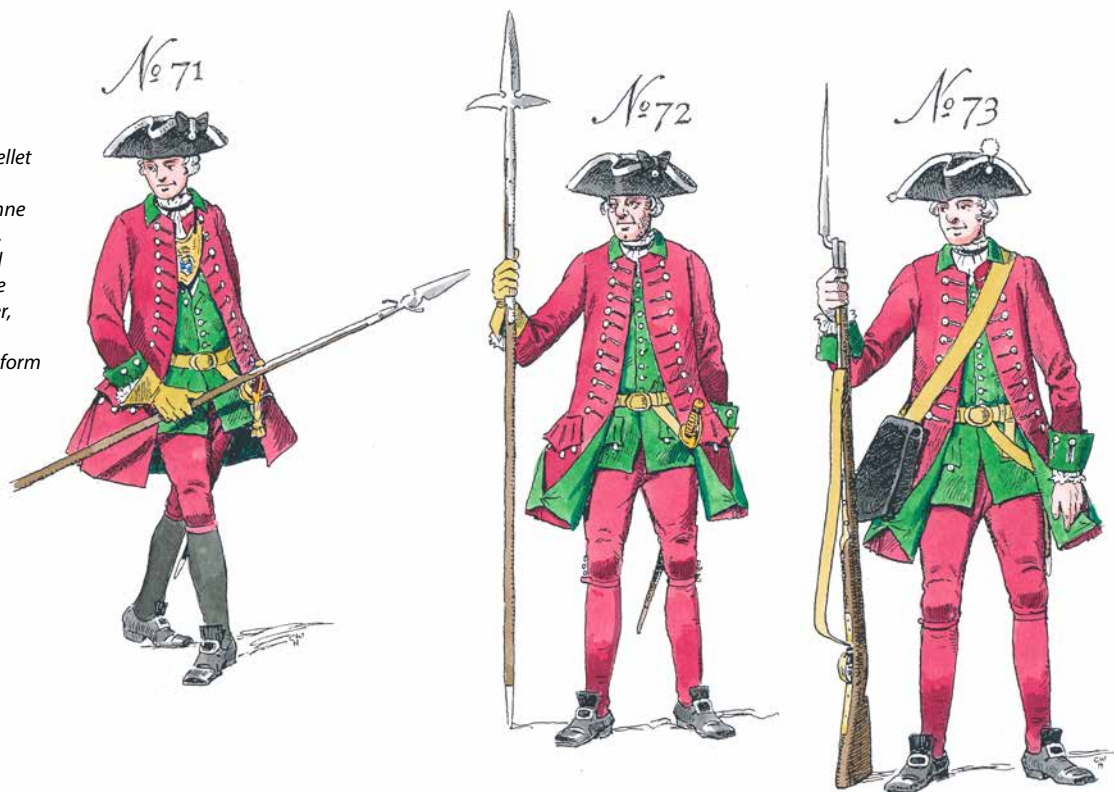
Mens opvæksten i det østlige Holstein kan tænkes at have dannet rammen om et forholdsvis bekymringsløst bondeliv, kom der senere andre udfordringer i Ludvig von Kahlens liv.

Jeppe Aakjær fortæller, at von Kahlen den 12. marts 1734 blev udnævnt til fenrik i Scholtens geworbene Infanteriregiment. Igennem de næste 20 år steg han i graderne, blev udnævnt til premierløjtnant i 1743 og kaptajn i 1753.⁶ På denne måde endte von Kahlen efterhånden på det militære fæstningsværk Kastellet i København.

Militærtjenesten gennem mange år og ikke mindst på

Kastellet kan muligvis have haft afgørende betydning for at forsøge at fortsætte tilværelsen på den jyske Alhede. Uden at der er kildemæssigt belæg for det, kan Kastellets særdeles hårde og brutale militærdisciplin tænkes at have været udslagsgivende for tanken om at komme væk. Blandt afstraffelserne var spidsrod, hvor den dømte tildeles hundredvis af slag med hasselkæppe i eksercitshuset. I værste fald kunne det være det samme som en dødsdom. For at undgå en tildelt straf kunne deserteringer, selvskader og selvmord være en sidste løsning. Dagbøgerne gennem de sidste år, hvor Ludvig von Kahlen opholdt

Da Ludvig von Kahlen gjorde tjeneste på Kastellet i København omkring 1752, blev nye rød-grønne uniformer introduceret. Illustrationen viser med nutidens betegnelser de nye uniformer for officer, underofficer og menig. Ludvig von Kahlens uniform og bevæbning svarede formentlig til nr. 71.⁸

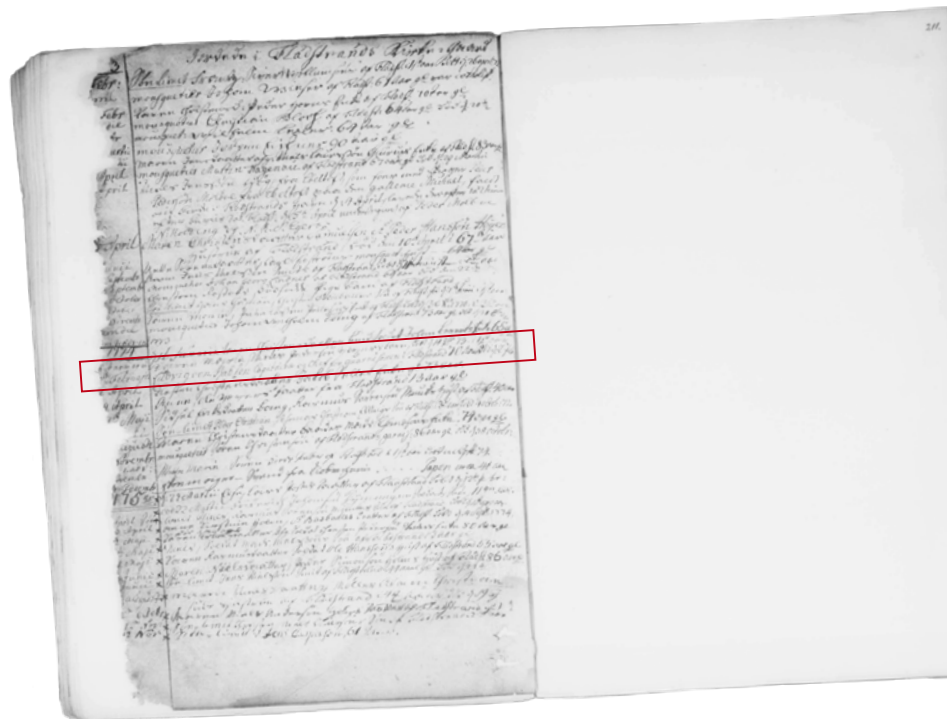
sig på Kastellet, vidner blandt andet om selvmordere i voldgraven og om at byens laveste lag, de uærlige, blev beordret ud for at bjærge ligene.⁷

Under alle omstændigheder forlod Ludvig von Kahlen Kastellet for at indlede en karriere som hedeopdyrker på Alheden, hvor han ironisk nok igen mødte uærlige og udstødte, rakkere og tater.

På trods af en tilværelse på Kastellet havde Ludvig von Kahlen blikket rettet mod den jyske hede og mod, hvordan kongemagten kunne få sat opdyrkningen i gang: afgift på spillekort, og på hvem der skulle opdyrke den: bønder fra Mecklenborg.⁹ Muligvis er Ludvig von Kahlen her blevet inspireret af sin dagligdag, hvor hasardspil var udbredt, men også forbudt.¹⁰

Gennem arbejdet med den historiske von Kahlen er det ikke blevet tydeligere, hvad hans bevæggrunde til at vælge en idealistisk hedeopdyrkerkarriere efter mere end 30 års militærtjeneste har været. Interessen for hederne må på en eller anden måde være kommet ind i hans bevidsthed. Fra hjemegnen i Sachsen-Lauenburg kan opdyrkning af marginale områder have været en inspiration. For nuværende kan det blot konstateres, at Ludvig von Kahlen lykkedes med i 1750'erne at komme fri af militærtjeneste på Kastellet og for Kongens penge at indlede et idealistisk hedeopdyrkningsprojekt på Alheden i Jylland og med Jeppe Aakjærs ord blive: "Alhedens første Kolonist."¹¹

Den nye tilværelse på Alheden kan have været en befrielse for kaptajn von Kahlen, men også en udfordring, hvis en udpræget militær ledelsesform med rødder i hans tidligere karriere kom til at styre. Beskrivelser af hans forhold til tilknyttede personer og kolonisterne på Alheden peger i retning af, at dette var tilfældet.¹²

Kaptajn Ludvig von Kahlen i kirkebogen for Flade Sogn ved hans død i 1774.

Trods modgang fra mange sider, først og fremmest fra herremanden Schinkel på Hald Hovedgård, lykkedes det i nogen grad at få oprettet et stort anlagt hedeopdyrkningsprojekt i en dal på Alheden. Dog overhalede udfordringerne ambitionerne, og Ludvig von Kahlen mistede sin kongelige opbakning.¹³

I 1765 ved vi, at von Kahlen ikke længere opholder sig på Alheden. Efter et ophold i København og senere hos sin velynder von Heinen på Hollufgård nær Odense er han gået tilbage i militærtjeneste og er i 1767 blevet udnævnt til kommandant på Citadelle Fladstrand, der ligger tæt ved nutidens Frederikshavn. Kaptajn Ludvig von Kahlen dør her i 1774, uden at arvinger eller hustru nævnes.¹⁴

Del de Schinkel!

I "Bastarden" møder vi også en slesk tyrant. Den onde. Skurkeskikkelsen eller antagonisten til von Kahlens helt: Frederik Schinkel. Undskyld! Frederik de Schinkel!

Roller spilles af Simon Bennebjerg, og som publikum sidder man tilbage med en lille følelse af had mod dette væmmelige menneske, for hvem status betyder alt, og det at blive tituleret "de" foran hans egentlige efternavn er vigtigere end menneskeliv.

Og ligesom von Kahlen bygger på en historisk person, gælder det samme Schinkel.

Landsdommer og kammerherre Frederik Schinkel, også kendt som "Den gamle Schinkel", var søn af amtmanden over Dueholm, Ørum og Vestervig. Han blev født den 26.

januar 1719 og studerede filosofikum ved Københavns Universitet. Efter studiet fik han en praktisk juridisk uddannelse ved sin far. I 1746 blev han vicelandsdommer i Nørrejylland, og i 1750 købte han Hald Hovedgaard ved Viborg.¹⁵

Men det er kun halvdelen af historien om Schinkel, for han var også kendt som bondeplagers, som en, der førte utallige retssager, men flere gange måtte fradømmes sit hverv som landsdommer.¹⁶ Flere samtidige kilder, blandt andet fra Schinkels egne retssager, vidner om en tyrant.¹⁷

Både St. St. Blicher og Jeppe Aakjær har skrevet om Schinkel, om hans vold og tortur og om, hvordan bondepigerne måtte give efter for tyrannen, mens bonden selv blev pisket.

Simon Bennebjerg som Schinkel i *Bastarden*. Foto: Henrik Ohsten.

Eftertiden kan spekulere i, hvor "gal" Schinkel i virkeligheden var, hvor meget der hørte til tiden, og hvor meget der handlede om, at han ønskede at forbedre det forfaldne gods, han havde købt. I Ida Jessens bog og i Nikolaj Arcels film er der ingen tvivl; her er det tyrannen frem for herremanden, der står frem.

Den norske Edel Helene?

En af de kvindelige hovedroller, Edel Helene, spilles af den norske Kristine Kujath Thorp. Og da vi ikke ønsker at røbe noget fra filmen, kan vi nøjes med at sige, at det umiddelbart ser ud til, at det stort set kun er navnet, kvinden i filmen og den historiske Edel Helene har til fælles.

Den "rigtige" Edel Helene var ikke norsk, men stammede fra Skanderborg. Hendes far var kammerråd og regimentsskriver Niels Moldrup på Skanderborg Ladegård.¹⁸ Edel Helene Margrethe Moldrup blev født i 1735 og blev i 1758 gift med Frederik Schinkel til Hald.¹⁹ Sammen fik parret tre børn, hvor kun datteren Charlotte Amalie blev voksen. Charlotte Amalies liv er omdrejningspunktet i St. St. Blichers bog "Eneste barn".²⁰

Anmai Mus for fanden! – og resten af rakkerpakket

En af filmens – og ikke mindst bogens – absolutte hovedroller er den unge Anmai Mus, der spilles af den svenske Melina Hagberg. Anmai Mus stammer i Ida Jessens roman fra et rakkersamfund, i filmen er det derimod et tatersamfund. Men begge har det til fælles, at det er begrænset, hvor meget viden, der er om den enkelte rakker eller tater. Men helt generelt kan det dog siges, at Anmai Mus er opfundet til lejligheden.

Noget af det, vi fandt ud af i vores samarbejde med Zentropa, var, at det er de færreste, der i dag kender til rakkere og tater, og da slet ikke forskellen på de to folkefærd. Derfor havde det måske heller ikke den store betydning, at filmens udstødte var tater – hvor mange af dem talte svensk, og bogen derimod har rakkere, der taler dansk. Ovenikøbet henviser Ida Jessen til

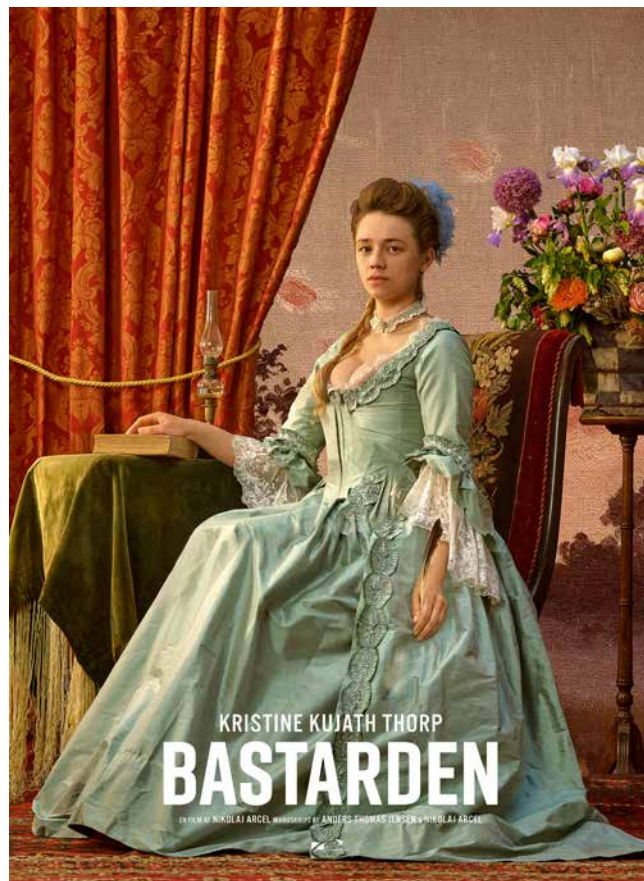

Foto: Zentropa.

ringkøbingenserens Ludvig Mylius-Erichsens fortællinger om rakkerne fra bogen "Den Jydske Hede. Før og Nu. Studier og skildringer" fra 1903.

Selvom rakkere og tater er ved at forsvinde helt fra vores ordforråd og bevidsthed, har rakkere været en gængs betegnelse for omvandrende befolkningsgrupper uden fast bopæl, som "rakker" rundt. I denne samlebetegnelse indgik også natmænd (også en form for rakkere),

tatere (romaere og sigøjnere) og kæltringer (der kaldte sig selv rejsende eller skøjere. De fandtes mest i Nord- og Vestjylland).

Filmen og bogens omdrejningspunkt er hedeopdyrkingen i midten af 1700-tallet. På dette tidspunkt har rakkere fået en fast rolle i samfundet, men også en rolle, der er under forandring. Rakkerhvervet blev første gang omtalt i forbindelse med Christian 2. (1513-23), der i 1500-tallet befalede, at der skulle være en bøddel i alle købstæder. Som assistent for bøddlen skulle også ansættes en rakker. Rakkeren skulle hjælpe bøddlen med de opgaver, som bøddlen ikke ville tage sig af.

Det at være rakker var altså et erhverv – et erhverv de færreste ville have, men et erhverv ikke desto mindre. Men efterhånden var rakkeren ikke kun manden, der tog

det arbejde, andre så ned på, nu blev hele familien også kaldt rakkere. De blev anset for urene og blev udstødt af samfundet. Sammen dannede rakkere derfor nye samfund, særligt ude i naturen – blandt andet på den vilde hede – hvor ingen kunne bestemme over dem – eller finde dem. Herude lavede de deres egne traditioner og deres eget sprog.

I både bog og film støder vi også på rakkersproget, et sprog der gjorde, at rakkere kunne tale om resten af samfundet, uden at andre forstod det. Dette kunne være praktisk; hvis en gruppe rakkere var sat i arresten, kunne de tale sammen bag fangevogterens ryg. I filmen hører vi Anmai Mus kalde sig selv en "lille dill", altså en lille pige. Hun taler også om "bings", en mand og om "madrum", mor.

Af rakkertraditioner ser vi i filmen det at "kaste kæp".

Kaptajn Kahlen og Anmai Mus. Mads Mikkelsen og Melina Hagberg. Foto: Henrik Ohsten.

Thestrup Jacobsen, 1932. Maleriet viser skikken "kaste kæp". Rækkerne står samlet på heden og overværer "ceremonien". Hos Thestrup Jacobsens udstødte rakkere bliver der både ammet og drukket. – At det "nygifte" par løber nøgne rundt må vist tilskrives kunstnerisk frihed.

Her handler det om at blive optaget i en klan, men traditionelt har "kaste kæp" i rakkersamfundet været en form for bryllupsceremoni. Skikken findes beskrevet flere steder, men ofte på samme måde. Når frieren har anmeldt til anføreren for samfundet eller klanen, at han ønsker at tage sig en hustru, kommer hele stammen, og når alle er samlet, træder den giftelystne frem og kaster en hvid stok for fødderne af den udvalgte kvinde. Tager hun kæppen op, er de gift. Fortryder de senere, skal de igen mødes i samme forsamling, hvor kvinden kaster kæppen for mandens fødder, og ægteskabet er slut.²¹

Slutteligt bliver vi naturligvis nødt til at pointere, at Anmai Mus deler "navn" med en af Ringkøbing Fjord Museers "egne" rakkere: Mette Mus, en af Vestjyllands sidste rakkere, der boede nær Bundsbæk Mølle. Om Ida Jessen har ladet sig inspirere af den sidste rakker vides ikke, men skal vi ikke være enige om, at det har hun?

Kongenshus

Kongenshus og heden omkring er det helt centrale element i både Ida Jessens bog og i filmen. Her bygger von Kahlen sit hus ude på heden, og herfra begynder hans projekt med at opdyrke heden. I Ida Jessens bog bygger von Kahlen huset på en høj. Og når man i dag besøger Kongenshus og kroen, der ligger på heden, kan man få den tanke, at det nok var her, kaptajnen forsøgte at tøjle den barske hede. Men arbejdet med filmen, med von Kahlen og ikke mindst hans hjem på heden gør, at vi er klar til at flytte ham – i hvert fald lidt.

I dag består Kongenshus-området af en stor nu fredet hede. Området er gennemskåret af talrige dale med små vandløb, der alle udgør tilløb til Karup Å.

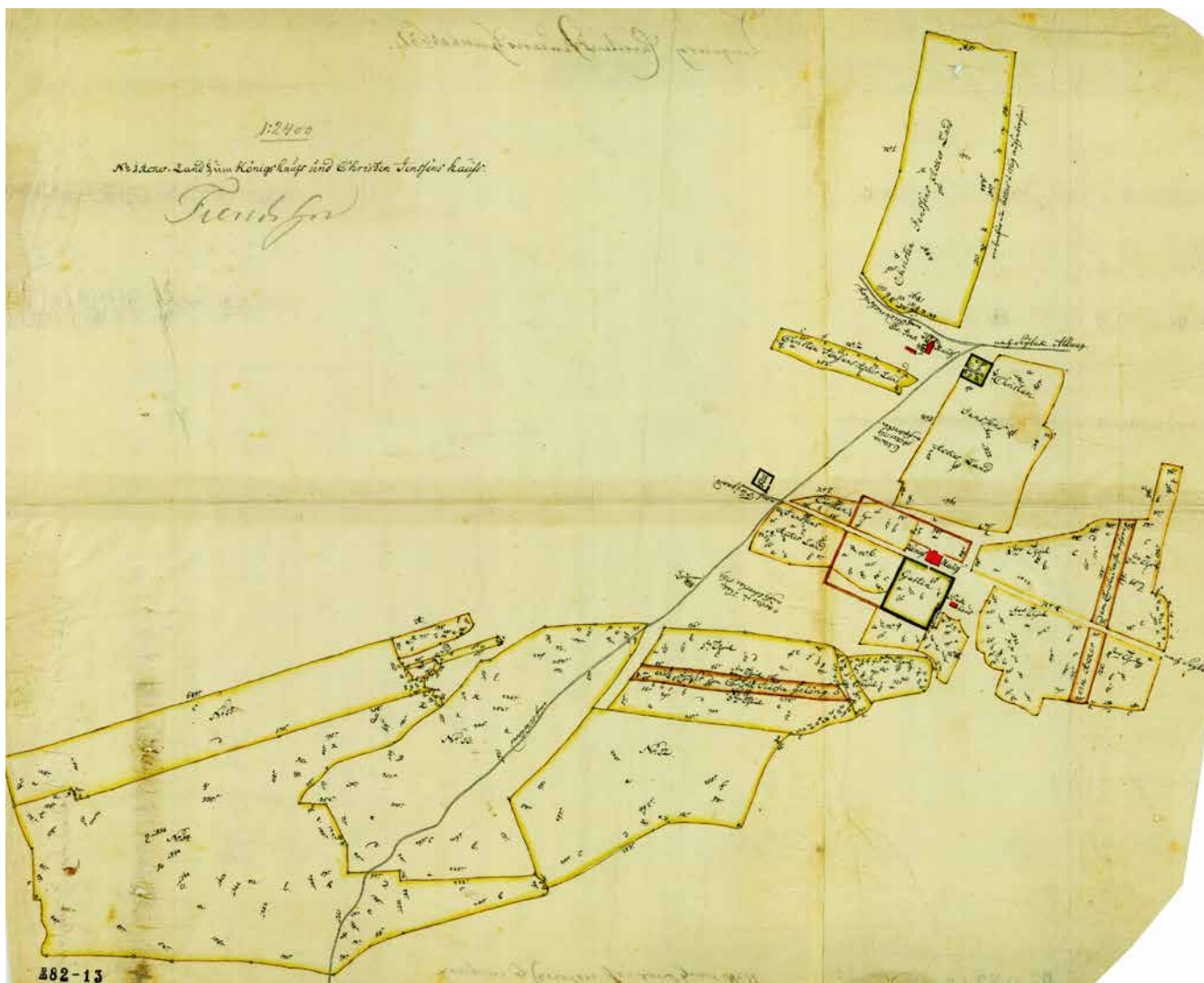
Flere beskrivelser af Kongenshus-området udpeger forskellige steder for Ludvig von Kahlens oprindelige bygning, således mest indgående Jeppe Aakjær i hans værdifulde artikel fra 1904-05. Her beskrives Kongenshus som hvid og liggende højt og forblæst. Men Jeppe Aakjær har formentlig forvekslet den med hovedbygningen i en

senere ejendom, der afløser det oprindelige Kongenshus, og som er opført mere udsat, højere og mere synligt oppe fra hedepladen.

Den hvide bygning hos Jeppe Aakjær står nemlig i skærende kontrast til von Kahlens imponerende store Kongenshus. Og modsat Aakjærs beskrivelse viser Kongenshus sig at have ligget mere beskyttet og velovervejet på en plads ned til Stordalen, hvor Sejbæk har udspring.

Torben Egeberg og Caroline E. Larsen på den jyske hede med von Kahlens Kongenshus i baggrunden.

Samtidig opmåling af Kongenshus med bygninger og arealanvendelse. Kortet har nord mod nederste højre hjørne.
Opmålt af Ancher Grolau 1769. Kilde: Historiskekort.dk

Det præcise sted for Kongenshus blev tilgængeligt, da Kortforsyningen i november 2021 offentliggjorde sin ældre kortsamling som indscannede kort.²² Hermed blev det muligt at søge i de ældste kort over Kongenshus-området.²³

Heldigvis for researchprojektet viste et af kortene sig at være særligt detaljeret. Det er udarbejdet i 1769 af Ludvig von Kahlens landmålerkollega, kaptajn Anker Grolau fra det mønske infanteriregiment. Anledningen for tilblivelsen synes at være auktionen over Kongenshus i dette år – altså efter von Kahlen har forladt stedet. Kortet er tekstet på tysk og viser en samlet kortlægning af von Kahlens Kongenshus med arealudnyttelser, der synes at være i god overensstemmelse med de forskellige kilder og øjenvidneberetninger. Der er tale om en guldgrube for udredning af Kongenshushistorien. Det lader sig nu

gøre at opregne ret præcist, hvor store arealer lykkedes Ludvig von Kahlen at opdyrke og ikke mindst, hvordan han indrettede arealerne omkring sit Kongenshus eller Königshauß, som der står på kortet.

Ludvig von Kahlens Kongenshus har stået på et område, der siden nedbrydningen af bygningen er overgået til dyrkning. Da byggemåden må forventes at have bestået af et fundament af syldsten, hvorpå tømmerkonstruktionen har været rejst, er der næppe mange arkæologiske spor tilbage i nutiden. Men Ludvig von Kahlens samlede virke har efterladt sig mange spor, stadig synlige i terrænet. Det gælder således dammene til vanding af have og kreaturer. Hans brønd til drikkevand ligger mod øst, hvor vejsporene går mod Hald.

Mange af opmålingerne på kortet vist nedenfor kan genfindes i det nuværende landskab i dalen. Derfor har

Kongenshuskort, her roteret til omtrentlig nord. Kongenshus og bagehuset er markeret med rød udfyldning.

I Sejbækdalen kan man på Danmarks Højdemodel se et stort antal bevarede hulveje og hjulspor. De er blandt andet opstået som følge af, at omkringboende bønder, herunder formentlig også kolonisterne, gennem tiderne har hentet lyngtørv og tørv på Kongenshus hede. Også kalkminerne i Daugbjerg fik lyngtørv fra Alheden.

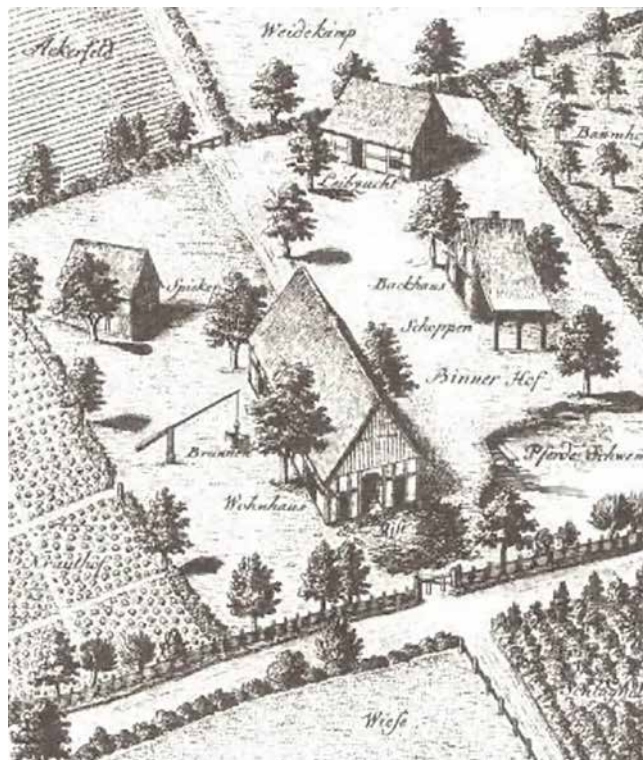
Kørsel med tungtlæssede vogne på løs undergrund giver dybe spor, der tilbagevendende må flyttes til nye, sådan som det meget tydeligt ses bevaret i engen øst for von Kahlens Kongenshus.

Selvom Jeppe Aakjær kunne berette om et stort, hvidt Kongenshus, som han huskede fra sin barndom, må han alligevel have været præsenteret for von Kahlens Hallenhaus. For i Aakjærs beskrivelser findes hovedbygningen på Kongenshus beskrevet som et Hallenhaus, et omkring 20 meter langt og 10 meter stort Hallenhaus med stråtag og høj rejsning i nordtysk stil. Langs den sydlige side ses en karnap, mens der mod nord er udgang til en 50 x 50 meter store have.

Et Hallenhaus er en bygning med bolig, stald og lade under samme tag og typisk med en bred køreport i den østlige gavl. Konstruktionen er oftest i bindingsværk på sokkel af syldsten. Mellem bindingsværkets tømmer ses udmuringer i røde teglsten. Kalk til opmuring kan være hentet i Daugbjerg kalkgruber, mens egetømmer måske er hentet i området, dog næppe med velsignelse fra gods-ejeren Schinkel på Hald Hovedgård.

Hovedbygningen har i nogen grad ligget i læ i den dybe dal, og kun med nordvestlige og nordlige vindretninger har bygningen ligget fuldt udsat.

Von Kahlens bagehus er på 1769-kortet angivet på pladsen vest for haven. Igen et træk i Kongenshus, der var forskelligt fra den samtidige byggeskik på Alheden. Aakjær skriver, at det har fire fag, det vil sige opført med fem loftsbjælker, hvor vi dog ikke kender afstanden mellem disse. Inspirationen til at bygge et bagehus har von Kahlen utvivlsomt fået fra sin hjemegn, jævnfør kobberstik af en gård i Vestfalen. Men også i sin tid på Citadelle

Gengivelse af gård fra Westphalen, som i høj grad svarer til bygningsmasse og arealanvendelse på von Kahlens Kongenshus-projekt.²⁴ Hallenhaus, Backhaus, Krauthof (urtehave), Brunnen (brønd) osv. genfindes. Ludvig von Kahlen kopierede således på Alheden i Jylland hovedtrækkene i et sådant layout nærmest 1:1.

Friedrichshafen, Kastellet i København, oplevede von Kahlen ved selvsyn, at der var indrettet et særligt bagehus i befæstningens volde.

Ludvig von Kahlens have var langt overvejende en urtehave, ikke en prydhave. Der skulle produceres til selvforsyning. Her blev der blandt andet dyrket gulerødder, roer og kløver ifølge øjenvidner, som besøgte von Kahlen. Det er bemærkelsesværdigt, at kartoflerne ikke er nævnt.

Øjvindne-beskrivelser af Ludvig von Kahlens Kongenshus og dens drift, indsat sammen med arealanvendelsen.

Jeppe Aakjær skriver, at der også skulle vokse ege- og bøgetræer i eller ved haven. Frugttræer nævnes også. På von Kahlens anmodning bliver der på et tidspunkt skaffet ham olden til plantning af egetræer. Størrelsen af haven er på 2.400 m².

I engen nord for haven fortæller von Kahlen til forvalter Roosen,²⁵ at han brænder lyngtørv til tørveaske, der er velegnet til at gøde havens afgrøder. Denne metode har siden jernalderen været udnyttet i Vestjylland, hvor han måske har lært den, hvis ikke han kendte den fra hjemegnen i Sachsen-Lauenburg.

Et kildevæld mod øst ved vejen til Hald Hovedgård var indrettet som drikkevandsforsyning, på kortet fra 1769 benævnt Brunnen. Vandet bliver beskrevet som brunt, men uden afsmag.

Tæt nordvest for haven var der indrettet en dam, der muligvis blev brugt både til kreaturvanding og til vanding af afgrøderne i haven. Dammen er angivet på kortet fra

1769 og findes stadig i 2023 synligt bevaret ved haven. Et andet kort fra samme år viser endnu en dam længere mod nordvest. I dag er der også gravet en andedam i dette område.

På et tidspunkt meddeles det, at omkring 20 tønder land er opdyrket i strækningerne i engen. Von Kahlen forsøger også at opdyrke et areal op mod fladen, hvor det nuværende Kongenshus ligger, samt et særdeles stort og muligvis ikke korrekt opmålt areal mod øst ifølge 1769-kortet. Men intet tyder på, at han i større omfang giver sig af med at forsøge yderligere opdyrkning oppe på den store hedeflade ved nutidens Kongenshus.

I 1757 fortæller von Kahlen, at han havde avlet en trav rug og fem traver havre på sine tønder land. Ikke meget, og rugen var under alle omstændigheder ikke nok både til brød og til udsæd. Havren dyrkede han for at skaffe foder til hestene, hvilket ikke lykkedes. Hans besætning bestod af to bæster, arbejdsheste, der normalt ikke bruges som

trækdyr for ploven, da det ville kræve for meget foder, hvorfor to stude i stedet blev brugt til dette arbejde.

Selvom von Kahlen nævner Schäferi, fåreaavl, i sine ansøgninger, nævnes får ellers kun sporadisk, men de må have været en vigtig del af besætningen på Kongenshus.

På 1769-kortet over Kongenshus og dens jordtilliggende ses øst for vejen mod Hald Hovedgård, ud for vejen ind til Kongenshus-hovedbygningen, en firkantet markering med teksten Full, som kan tolkes som betegnelse på en fårefold.

En sådan indretning med et simpelt dige blev brugt til samling af fårene om natten, til opsamling af gødning fra fårene. Er fårefolden anlagt af Ludvig von Kahlen, er det samtidigt et af de få tiltag, der er i tråd med hedens skikke.

Fårefolden er siden blevet delvis gennemkørt af hjulspor og derfor svær at genfinde i terrænet, men ses alligevel på Danmarks Højdemodel.

Bastarden i biografen

Nu har filmen haft premiere i de danske biografer. På vej ind i 2024 er den ovenikøbet Danmarks bud på en Oscarvinder. Vores navne står i rulleteksterne. Von Kahlen bor i et Hallenhaus, noget han måske ikke havde gjort, hvis ikke museet havde været med som kulturhistorisk reseacher. Måske. Nu er tiden derfor også efterhånden kommet til at sige farvel til von Kahlen. Vi har flyttet på ham. Hans navn er igen blevet kendt. Og en af de første hedeopdyrkere kan nu ligge roligere i jorden, end han måske gjorde før.

Caroline E. Larsen kan kontaktes på cl@rfmuseer.dk

Torben Egeberg kan kontaktes på te@arkvest.dk

Noter

1. Jeppe Aakjær (født Jensen) (1866-1930) var ud over sit forfatterskab og sit virke som amatørhistoriker også en livlig debattør, noget der blandt andet kostede ham en tur i fængsel. Se fx.: <https://danmarks-historien.dk/vis/materiale/jeppe-aakjaer-1866-1930>
2. Aakjær, Jeppe: Den Jydske Hede før Kolonisationen. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi Udgivne af Det Jydske Historisk-Topografiske Selskab. Redigeret af Villads Christensen. 3 Række. IV.

- Bind, 1904—05. Trykt i Aarhus Stiftsbogtrykkeri
3. Hans præcise fødselsår er de tilgængelige kilder desværre ikke enige om
4. Aakjær: Den Jydske Hede før Kolonisationen
5. Ibid.
7. www.sa.dk/Generalia, Forsvarets arkiver, Victor Krohn, samling 1500-1935
8. Rigsarkivet. Uniformer 1711-1801, pakke 158
9. Aakjær: Den Jydske Hede før Kolonisationen
10. www.sa.dk/Generalia, Forsvarets arkiver, Victor Krohn, samling 1500-1935
11. Aakjær: Den Jydske Hede før Kolonisationen
12. Ibid.
13. Ibid.
14. Yderligere opsøgning af kilder fra Gottorp Slot vil kunne give flere oplysninger om Ludvig von Kahlens privatliv. Der er dog mere eller mindre pålidelige oplysninger, der omtaler et ægteskab mellem Ludvig von Kahlen og Christine Sophie de Roepstorff, der dør 16. juni 1776 på Gottorp Slot: <https://finnholbek.dk/familychart.php?familyID=F30285&tree=>. Bemærk, at nulevende personer skal være efterkommere af Ludvig von Kahlen. Blandt disse er Hans Kahlen, København, Ludvig Kahlens tip-tip-tip-tip-tipoldebarn: TV MidtVest, nyhedsindslag 5. oktober 2023 i sammenhæng med gallapremiere på filmatiseringen af historien om Kongenshus, <https://www.tvmidtvest.dk/viborg/fra-i-dag-kan-du-se-bastarden-i-biografen-slaegtninge-saa-historien-om-deres-forfader-udspille-sig-paa-det-store-laerred>
15. Knudsen, H. (1930). Landsdommer Fr. Schinkel som Godsejer paa Hald. Historie/Jyske Samlinger, 4
16. <https://naturstyrelsen.dk/media/nst/Attachments/HaldViborgVerdenTidlinie.pdf>
17. Knudsen, H. (1930). Landsdommer Fr. Schinkel som Godsejer paa Hald. Historie/Jyske Samlinger, 4
18. Sjørlev Sogn, Viborg Amt. Trap Danmark, 5. udgave
19. Leth Danielsen, S.: Slægten Leth. En gammel slægt fra Skibby. Særtryk af Aarhus Stifts Aarbøger. De Forenede Bogtrykkerier, 1928
20. <https://www.danskeherregarde.dk/nutid/hald>
21. Se fx. <https://www.trolderuterne.dk/rutepunkterne/emnerne/mordet-paa-casper-hodde.htm>
22. www.historiskekort.dk
23. I forbindelse med tv-optagelser på stedet den 2. oktober 2023 blev det klart, at Hedeselskabets skovridder udmærket kender de samme kort
24. http://www.kirchnerraddestorf.de/heimat/regional/ndswohn.htm#_Toc28601801
25. Rørsig, P.M.: Fra Alhedens første Kolonisation. Jyske Samlinger, 4. række, Bind 5, 1927, s. 540

Kahlen ved sit Kongenshus. Foto: Henrik Ohsten.